

Kunst houdt de samenleving een spiegel voor

Op een feestje of een verjaardag hoorde ik eens een ontroerend verhaal. Tijdens het hoogtepunt van de Tweede Wereldoorlog zou de Britse premier Winston Churchill in het Lagerhuis zijn verschenen om een merkwaardig getimed voorstel te verdedigen: het verhogen van cultuursubsidies. 'Hoe kun je dit voorstellen op dit moment van extreme nationale crisis?' vroeg een verontwaardigde parlementariër aan de premier. Churchill antwoordde: 'Ik doe het, meneer, om ons eraan te helpen herinneren waar we precies voor vechten.'

Ik heb Churchill altijd een intrigerende, schilderachtige figuur gevonden. Er staan een paar borstbeeldjes van hem op mijn werkkamer. Misschien wel evenzoveel als voor Churchill zijn kunst en cultuur voor mij eerste levensbehoeften. Zonder kunst zou mijn leven een stuk minder mooi zijn.

Ik heb het geluk dat het overal om me heen is. Neem bijvoorbeeld mijn werkplek, in het voormalig ministerie van Justitie, dat nu onderdeel is van de Tweede Kamer. Dagelijks geniet ik van de architectuur, het kleurrijke glas-in-lood, de hoge bogen in het trappenhuis, en de kasten met houtsnijwerk. Ook tijdens de formatie zat ik in prachtige vergaderzalen, rijk gedecoreerd én vol historie. Vaak zijn het de details die de moeite waard zijn.

Het tastbare verleden beschermen

Op straat en in onze dagelijkse leefomgeving spelen kunst en cultuur een grote rol. Neem de prachtige moderne architectuur in Rotterdam, die menig Rotterdammer met trots vervult. De gebouwen zijn niet alleen indrukwekkend, maar vertellen ook het verhaal over een stad die na de Tweede Wereldoorlog opnieuw kon worden ingedeeld en vormgegeven. Juist in het verhaal dat een gebouw, voorwerp of schilderij kan vertellen zit voor mij een groot deel van de waarde van kunst en cultuur.

Hoe we denken over kunst verandert met de tijd. Een schilderij van Vincent van Gogh bracht ooit geen stuiver op, maar inmiddels is het Van Gogh Museum de populairste dagbesteding onder buitenlandse toeristen. Dingen die ooit zijn gemaakt als gebruiksvoorwerp, pronken inmiddels in een museum. En dat iets wat in het verleden is verkocht nog niet zo makkelijk weer terug te krijgen kan zijn, bewijzen de portretten van Marten Soolmans en Oopjen Coppit.

Deels vanwege die contextuele gevoeligheid vergt omgang met kunst en cultuur een behoedzame benadering. Samen moeten we het waarneembare dat ons rest, het tastbare verleden, beschermen voor toekomstige generaties. Zonder misplaatste nationalistische gevoelens aan te wakkeren kan er goed laten zien wat ons in Nederland bindt én wat ons onderscheidt.

Cultuureducatie

Bovenal zit voor mij de kracht van kunst en cultuur in de manier waarop het je kan verrassen of aan het denken kan zetten. Je kan urenlang naar een schilderij kijken en de wereld om je heen vergeten, naar een concert luisteren en het kuchje van de buurman niet meer registreren, of volledig in een boek opgaan om je vervolgens te realiseren dat je vergeten bent te eten.

Kunst kan de aandacht dus opeisen én vasthouden. Maar daarin zit ook meteen een grote uitdaging. In een samenleving waarin ontwikkelingen in binnen- en buitenland elkaar in hoog tempo opvolgen en we het laatste nieuws altijd binnen handbereik hebben, is het vechten om de aandacht.

Als politicus word ik geacht snel te reageren op het nieuws en een mening klaar te hebben. Het probleem is dat de grote uitdagingen van onze tijd, zoals klimaatverandering en de vluchtelingencrisis, niet vragen om een snelle instinctieve reactie, maar

Het voormalige ministerie van Justitie, Plein 2, 's-Gravenhage, anno 1883. Fotografie: H.W. Wollrabe (collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

om doordachte langetermijnoplossingen. En om tot die oplossingen te komen, heb je kennis van het verleden nodig. Je kunt geen zinnige stap vooruitzetten, zonder te weten waar je vandaan komt. Juist kunst en cultuur kunnen ons helpen om kritisch na te denken, om perspectief te zien en te relativeren.

Voor mij is daarom cultuureducatie voor ieder kind van het grootste belang. Deze zet aan tot nieuwsgierigheid, vergroot de verbeeldingskracht en de creativiteit, kweekt historisch besef en draagt bij aan de vorming van een eigen identiteit. Een bezoek aan een museum kan de geschiedenis tot leven brengen. Omdat niet iedereen dit als vanzelfsprekend van huis uit meekrijgt, vind ik het belangrijk dat kinderen hiermee op school in aanraking komen.

Deels op de schouders van de politiek rust nu de voorname taak het belang van kunst en cultuur voor de toekomst te benadrukken. Daarmee is natuurlijk niet gezegd dat de politiek zich moet bezighouden

met wat precies mooi, lelijk, goed, slecht, belangrijk of onbelangrijk is. In een dictatuur houdt politiek zich op die manier met kunst bezig. In een democratie zoals de onze houdt kunst zich met politiek bezig.

Als een paal boven water staat dat de samenleving gebaat is bij de spiegel die de kunst ons voorhoudt en de kennis van het verleden die daarmee samenhangt. Juist daarom moet ik met pijn in mijn hart toegeven dat ik recentelijk ontdekte dat het aangrijpende cultuurcitaat van Winston Churchill uit een apocrief oorlogsverhaal komt. Hij heeft het nooit gezegd.

Ik troost me dus maar met het vergelijkbare sentiment waar Churchill uitdrukking aan gaf in een toespraak twee jaar voor de oorlog begon. Hij zei: 'Kunst en cultuur zijn essentieel voor ieder compleet nationaal leven. De staat is zichzelf verplicht ze te ondersteunen en aan te moedigen.' Zo is het maar net. ●